

3 (3).
HAKOB MANUK GRIGORYAN'IN ANLATTIKLARI
(1903, SASUN, TALVORİK DOĞUMLU)

Memleketimiz dağlık bir alandı; dağlar, vadiler çoktu. Biz hayvancılıkla uğraşıyorduk. Köyümüz küçük bir köydü. Türk devletine vergi verirdik. Elimizde ne varsa, en iyisini Türke verirdik. Köy düzlük bir arazideydi; birçok çeşme vardı.

Biz, babam Manuk ve amcam Karo'nun aileleriyle oturuyorduk; toplam 20-25 kişiydik.

Talvorik Köyü tamamen Ermeni olan 30 köyden biriydi. Her köyde okul yoktu. Ben okula gitmedim; hayvanlara, koyunlara bakıyordum. Her köyün kendi kilisesi vardı. Köyümüze inanç ziyaretine gelirlerdi. Paskalya'da yumurta boyar, yeşil-kırmızı renkli yumurtalar tokuştururduk. Vardavar'ı, Tırindez'i kutlardık. Tarlalarda ateş yakardık. Bizim ordan Halep'e inanç ziyaretine giderlerdi. Köy'ün muhtarı Apren'di. O fedailerle toplantılar düzenlerdi. Türkler gençlerimizi askere alıp, orda onları öldürüyorlardı.

1915 yılında Ermeniler Türklerle çatıştılar; fedailer gelip dövüştüler. Türk ordusu gelip bizi katletti. Biz dağlara, ormanlara kaçtık. Bizimkilerin hepsini Türkler katletti. Ailemden sadece ben kurtuldum. Hepsini gözümün önünde öldürdüler. Biz kaçıp Türklerin harabe halindeki bir köyünde saklandık. Bir Türkün yanında koyunlara bakıyordum; çalı kesiyor, getirip efendime veriyordum.

Bir de, Ermeni fedailerin geldiğini duyduk.

1917'de Kızılhaç'tan insanlar gelerek bizi bulup götürdüler. Muş'a götürdüler, sonra da Hınıs'ın Kozlu Köyü'ne. Köyümüzden sadece iki kişi kurtulduk. Bize ordaki Ermeniler baktı. Hınıslılarla birlikte yola düştük, göç yoluna. Nahçıvan'a varmamız aylar aldı; sonra da Khoy'a ve Kyavara taraflarına geldik. Daha sonra ise Daralagyaz'a gittik. Sonunda Aşnak Köyü'ne ulaştık. O zaman zaten Türkleri sürdürdüler. Zaten Sovyet iktidarı kurulmuştu.

1928'de evlendim Sekiz çocuğum oldu: Muşeg, Siruş, Astgik, Anahit, Haykuş, Petros, Tigran, Lusya. Sonra savaşmaya gittim. Macaristan'a ulaştım. Savaş sona erdi ve terhis oldum.

Talvorik'in cesur evladım,
Ben Türklere boyun eğmem.